

14 Ağustos 2011

KIBRIS GAZETESİ

GKRY VE İSRAİL DOĞU AKDENİZ'DE NEYİN PEŞİNDE

Prof.Dr. Turgut Turhan (DAÜ Hukuk Fakültesi)

GKRY ve İsrail Doğu Akdeniz'de neyin peşinde?

2003 yılında Mısır'la, 2007 yılında da Lübnan'la "münhasır ekonomik bölge" anlaşmaları yapmak suretiyle Türkiye ve KKTC'nin Akdeniz'deki haklarını gasp etmeye çalışan, ancak Türkiye'nin sert gücünü göstermesi nedeniyle bu girişimlerden vazgeçen GKRY, geride bıraktığımız haftalarda, benzeri bir girişimi de İsrail'le imzaladığı antlaşmayla gündeme getirdi.

Pazar 16 Ocak 2011

Prof. Dr. Turgut TURHAN (DAÜ Hukuk Fakültesi)

GKRY ve İsrail yetkililerinin iddiasına göre, Kıbrıs Adası'nın güney doğusunda kalan deniz alanlarında zengin petrol ve doğal gaz rezervleri tespit edilmişti. Yapılan araştırmalara göre, özellikle bulunan doğal gaz rezervleri 1 milyar metreküpten fazlaydı. Kabaca yapılan hesaplarla bu rezervlerin 100 trilyon ABD doları olduğu bile dile getiriliyordu. İşte Türkiye-İsrail ilişkilerinin gerginliğini fırsat bilen GKRY bu fırsatı kaçırmadı ve derhal İsrail'e yanaşarak, aynen 2007 de olduğu gibi, Türkiye ile KKTC nin Akdeniz'de uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarını tekrar gasp etmek için yeni bir krize doğru yelken açtı.

Anılan bölgelerde petrol ve doğal gaz rezervleri var mıdır? Eğer varsa miktarları ne kadardır? Bunları çıkartabilmek teknik olarak mümkün müdür? Fayda-maliyet analizleri açısından bu petrol veya doğal gaz çıkartılmaya değer mi? Petrol ve doğal gaz mühendislerinin, ekonomistlerin ve işletmecilerin son günlerde tartıştı ve yorumladığı bu soruların, önümüzdeki günlerde de tartışılmaya devam edileceği açıktır. Bu soruların yanında, uluslararası deniz hukuku açısından da tartışılması gereken temel bir soru varır: GKRY ile İsrail arasında yapılan bu antlaşmayla münhasır ekonomik bölgeler ilan edilmesi uluslar arası deniz hukukunun yapıla geliş kurallarına ve özellikle bu hukuk dalının en önemli kaynağını oluşturan BM Deniz Hukuku Sözleşmesine (BMDHS) uygun mudur? Eğer değilse GKRY ile İsrail'in amacı nedir?

"Münhasır ekonomik bölge (MEB)" kavramı 1982 yılında imzalanan BMDHS ile beraber uluslararası deniz hukukuna giren bir kavramdır. Aslında bu kavramının geliştirilmesinin temel nedeni, daha önce kullanılan "kıta sahanlığı" kavramının bazı devletlerin ihtiyacını karşılayamaz hale gelmesi olmuştur. Günümüzde La Haye Milletlerarası Adalet Divanına giden hiç bir devlet kıta sahanlığının belirlenmesini değil, kıta sahanlığından çok daha geniş bir uygulama alanı olan MEB nin belirlenmesini istemektedir. BMDHS ne göre MEB, "karasularının ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren en fazla 200 deniz mili denize doğru uzanan ve karasularına bitişik olan ve karasularının ötesinde kalan" deniz bölgesi şeklinde tanımlamak mümkündür. Hukuki rejimi BMDHS de

düzenlenmiş bulunan bu bölgenin en önemli özelliği, sahildar olan devletlere, diğer devletlerin hakları ve yükümlülüklerini de gözönünde bulundurarak, “ deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgardan enerji üretimi gibi bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesi” konusunda yetki vermesidir. Sahildar devletler, bu yetkilerini kullanırken BMDHS ne göre “tesisler ve yapılar kurabilirler, denize ilişkin bilimsel araştırmalar yapabilirler”. Nitekim GKRY ve İsrail de MEB den elde etmeyi düşündükleri ekonomik yararları, sözleşmenin bu hükümleri üzerine kurmuşlardır. Nihayet BMDHS nin, adaların da MEB nin olabileceğini kabul ettiğini belirtmemiz gerekir.

Yukarıda kısaca ifade edilen bu düzenlemeler ilk bakışta gayet açık, anlaşılması ve uygulanması basit düzenlemeler gibi gözükmemektedir. Aslında dünya düz olsaydı ve bütün devletler de bir sahil boyunca yan yana sıralanmış olsalardı bu düzenlemelerin uygulanması gerçekten çok kolay olacak ve hiç bir sorun çıkmayacaktı. Ama hepimiz biliyoruz ki dünya coğrafyası varsayılan şekilde değildir. Bu nedenle, Doğu Akdeniz bölgesinde olduğu gibi, özellikle sahildar devletlerarasındaki mesafelerin kısa olduğu denizlerde, bir sahildar devletin veya bir adanın ilan edebileceği 200 millik MEB nin diğer bazı devlet veya devletlerin MEB leri ile çakışacağı ve iç içe geçeceği açıktır. Örneğin zengin doğal gaz yataklarına sahip olduğu iddia edilen 12. bölge Türkiye ve Mısır'ın MEB ile çakışmış ve iç içe geçmiştir. Aynı şekilde yine bu bölge, Suriye ve Lübnan'ın MEB leri ile de iç içe geçmiştir. Bu iç içe geçişler ilan edilen diğer bölgelerde de vardır ve Doğu Akdeniz gibi ülkeler arasındaki mesafelerin az olduğu coğrafyalarda bundan kurtulmak mümkün değildir.

MEB in ilanı ve sınırlandırılması antlaşmalarının bu bölgelerin iç içe geçmesinin söz konusu olduğu hallerde, bu iç içe geçişler ülkelerin egemenlik ve menfaat çatışmalarını da beraberinde getireceğinden, ilgili ülkeleri silahlı çatışmalara götürebilecek kadar tehlikeli oldukları açıktır. İşte bu nedendir ki, BMDHS bu hallerde ortaya çıkabilecek olan uyuşmazlıkların nasıl çözüleceği konusunu özel olarak düzenlemiştir. Getirilen düzenlemeye göre, “sahildar devletin menfaatleri ile ilgili diğer devlet veya devletlerin menfaatleri arasında uyuşmazlık çıkan bu durumlarda bu uyuşmazlık, hakkaniyete dayanarak ve diğer bütün ilgili şartlar ışığında söz konusu menfaatlerin taraflar için uluslararası toplumun bütünü için olan önemi göz önünde bulundurularak” çözülecektir. Nitekim Türkiye Cumhuriyeti, Rusya ve Bulgaristan ile bu düzenlemelere uygun MEB antlaşmaları yapmıştır.

Verilen bu bilgilerin ışığı altında GKRY-İsrail MEB antlaşmasına bakıldığında, bu antlaşmanın BMDHS ne uygun olduğunu söyleyebilmek mümkün değildir. Bu antlaşma ile ilan edilen MEB in Türkiye'nin MEB ile iç içe geçtiği açıktır. Ama buna rağmen, hem GKRY ve hem de İsrail, BMDHS ne göre “diğer ilgili devletlerden birisi” olan Türkiye'ye danışıp görüşmeye gerek bile görmemişlerdir. Türkiye'yi bu antlaşmanın dışında tutmaya daha baştan karar vermiş olan bu iki devlet, doğal olarak, ortaya çıkan uyuşmazlığı “hakkaniyete uygun hale getirmek için” Türkiye ile temas kurmaya bile tenezzül etmemişlerdir. “Ben yaptım oldu!” düşüncesinden hareketle hazırlanarak imzalanan bu antlaşma, doğal olarak “hakkaniyetin ve uluslararası toplumun bütünü için dikkate alınması gereken diğer ilgili şartları” da dikkate almamıştır. Oysa ki, bölgenin genel coğrafi yapısı, eğer ada söz konusu ise adanın konumu, büyüklüğü, sahildar devletlere olan yakınlığı, karşılıklı kıyıların birbirlerine olan mesafeleri ve sahildar devletlerin kıyılarının uzunluğu hakkaniyetin sağlanması için dikkate alınması gereken en önemli faktörlerdir.

Türkiye, Doğu Akdeniz bölgesinde en uzun kıyı şeridinde sahip olan ülkedir. Dolayısıyla, Türkiye'nin MEB si zorunlu olarak diğer bölge ülkelerinin MEB ile çakışacaktır. Nitekim en zengin doğal gaz rezervlerinin bulunduğu iddia edildiği Leviathan bölgesi Türkiye'nin MEB ile iç içedir. Dolayısıyla, Leviathan bölgesi de dahil olmak üzere, tüm bu bölgelerde Türkiye'nin imzasının olmadığı bir antlaşmaya dayanarak petrol ve doğal gaz ameliyatları yapabilmek mümkün değildir. Aynı şekilde, Kıbrıs'la Girit adası arasında bulunan yeni rezervler de Türkiye'nin MEB ile çakışmakta iç içe geçmektedir. Kaldı ki, sözü edilen ilk bölgenin Suriye ve Lübnan'ın MEB ni ihlal ettiği de gözden uzak tutulmamalıdır. Bu nedenle, Türkiye'nin sahil şeridinin uzunluğu, Kıbrıs ile arasındaki mesafe, bölge coğrafyasının özel konumu dikkate alınarak aralarında Türkiye ve KKTC nin de bulunduğu bölge devletleri arasında hakkaniyete uygun bir antlaşma yapılmadıkça GKRY-İsrail antlaşması BMDHS ne aykırı olacaktır.

Bu antlaşmayla İsrail mi GKRY nin oyununa geldi, yoksa GKRY mi İsrail'i kullandı? Bu soru son zamanlarda konuyla ilgilenen yorumcular tarafından çok tartışıldı. Ama kanımızca söylenmesi gereken, antlaşmanın her iki devlet açısından da ortak paydasının Türkiye'nin son yıllarda özellikle Orta Doğu bölgesinde kazanmış olduğu “bölgesel güç” olma sıfatını yıpratmak ve Türkiye karşısında güç kazanmak olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Rum yetkililer, yapmış oldukları bu anlaşma ile Türkiye'nin bölgedeki stratejik önemini erozyona uğrattıklarını, Doğu Akdeniz'de jeopolitik ve jeostratejik dengelerin kurulmaya çalışıldığı şu günlerde çok önemli bir yere yerleştiklerini, üstelik yeni petrol ve doğal gaz kaynaklarıyla Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğinin merkezine oturduklarını büyük bir mutlulukla dile getirmektedirler. Bunun yanında Rumlar, Türkiye-İsrail ilişkileri

arasında meydana gelen çatlaktan hareketle yarattıkları bu durumun, İsrail'in yeni bulunan kaynakları kullanmak suretiyle Avrupa doğal gaz piyasasını ele geçirmesine yol açacağını ve böylelikle enerjide kendileriyle birlikte bir merkez ülke haline gelerek Türkiye'nin ileriye dönük projelerine de sekte vurmasını beklediklerini de ifade etmektedirler. Zira Rumlara göre, eğer İsrail'le birlikte enerjide merkez ülke haline gelirlse Türkiye'nin limanlarına akan petrol ve doğal gaz boru hatlarına gerek kalmayacaktır. Dolayısıyla Rumlar, doğal gaz alımında Rusya'ya bağımlı olmaktan şikayetçi olan Avrupa ülkelerinin de bu süreç içinde İsrail'i ve kendilerini destekleyeceğinden de emindirler. İsrail'in bu antlaşmadaki özel çıkarının ise daha basit, fakat daha da önemli olduğunu söylemek mümkün: Bu antlaşma sayesinde Filistin'e ait olan Gazze MEB ne el koymak ve bunu uluslararası alanda tescil ettirerek Akdeniz'de bir deniz sınırı oluşturmak! Unutmamak gerekir ki, Gazze'nin kuzey batısında ilan edilen MEB nin % 60'ı Filistin'e aittir.

Türkiye, kendisine ve KKTC ne ait olan MEB lerde haklarını korumaya kararlı olduğunu daha 2007 de ortaya koymuş ve uluslararası deniz hukukunun temel ilkelerine aykırı olan bu antlaşmaları tanımayacağını açıklamış ve akabinde de gereğini yapmıştı. Aynı açıklamaları yaratılmaya çalışılan bu krizde de yaptı. Ama bu sefer krizin taraflarının bir tanesinin İsrail olması herhalde Rumların kendilerini biraz daha rahat davranmalarına yol açıyor. Tabii olayın bir başka düşündürücü yanı da, görüşmelerin BM parametreleri çerçevesinde yürütülmeye çalışıldığı şu günlerde, GKRY nin hala "tanınan devlet biziz, Türklerin haklarını da biz temsil ediyoruz, bizi baltalamaya çalışacağınız destekleyin!" yönünde açıklamalar yapmış olmasıdır. Siyaseten eşit iki kurucu devlet üzerine inşa edilecek federel bir yapının oluşturulması için görüşüldüğü şu günlerde, Rumların hala "Türklerin haklarını biz koruyoruz " mantığı ile hareket etmeleri böyle bir yapıyı kurmaya hazır olmadıklarının bir göstergesi değil mi? Son olarak, acaba Türkiye ile KKTC uluslararası hukuktan doğan haklarını kullanarak benzeri bir MEB antlaşması yapmış olsalardı GKRY nin tepkisi ne olurdu?